

MOTIVÁCIA PROFESIONÁLNYCH TLMOČNÍKOV A ŠTUDENTOV/ABSOLVENTOV: PODOBNOSTI A ROZDIELY

<https://doi.org/10.24040/nfr.2022.14.1.58-75>

Miroslava Melicherčíková

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
miroslava.melichercikova@umb.sk

ABSTRACT

Motivation of professional interpreters and interpreting trainees/recent graduates: similarities and differences

This paper attempts to compare performance motivation among four groups (professional interpreters with longer and shorter experience, interpreting trainees and recent graduates). The main objective was to identify similarities and differences between the groups compared by using a psychological instrument: the Achievement Motivation Inventory (LMI). The data indicated that there were some similarities but also differences between the four groups. All four groups were very similar on two scales (eagerness to learn and goal setting). In terms of differences, overall, the highest mean scores were most often found in the group of professional interpreters with longer experience (more than 20 years); they dominated on six scales (persistence, dominance, confidence in success, internality, preference for difficult tasks, and independence). The professional interpreters with shorter experience (6 to 10 years) scored highest on four scales (compensatory effort, pride in productivity, self-control, and status orientation). The trainees had the highest mean scores on three scales (engagement, flow, and fearlessness). The recent graduates displayed the highest means on two scales (flexibility and competitiveness). These findings, although they only apply to a small research sample, suggest an association between length of experience and performance motivation scales: the longer an interpreter's experience in the field, the higher their mean values.

KEYWORDS

motivation, professional interpreters, interpreting trainees/recent graduates, similarities, differences

Úvod

Výskum tlmočenia venuje čoraz viac pozornosti rôznorodým aspektom osobnosti profesionálneho tlmočníka alebo študenta tlmočníctva. Tlmočenie, predovšetkým simultánne tlmočenie, patrí k náročným kognitívnym činnostiam, a preto ponúka rozmanité možnosti interdisciplinárneho výskumu. Štúdie skúmajú tak osobnostné

charakteristiky (Schweda Nicholson 2005; Bontempo – Napier 2011; Rosiers et al. 2011) ako aj kognitívne charakteristiky (Macnamara et al. 2011; Shaw et al. 2008; Shaw 2011) uvedených subjektov. Ich zámerom je zistiť potenciálnu súvislosť s tlmočnickým výkonom a profesiou.

V rámci osobnostných charakteristík je pozornosť venovaná aj motivácii. Podľa Paškovej (2008) má skúmanie motivácie „nesporne zásadný význam pre pochopenie osobnosti človeka“, keďže predstavuje akúsi hnaciu silu jeho činnosti. V translatológii, konkrétne vo vede o tlmočení, sa výskum motivácie často zameriava na študentov (prekladateľstva a) tlmočníctva v kontexte ich vhodnosti na zvolené štúdium. Dodds (1990) podčiarkuje komplexnosť a dôležitosť (de)motivácie vo výučbe tlmočenia. Timarová – Salaets 2011 poukazujú na význam motivácie ako potrebnej mäkkej zručnosti počas štúdia tlmočníctva, zároveň však upozorňujú, že nie je systematicky skúmaná a testovaná. Chýbajúcu náležitú pozornosť venovanú motivácii študentov tlmočníctva zdôrazňuje aj Wu (2016). Predložená štúdia prezentuje zistenia týkajúce sa motivácie k výkonu u profesionálnych tlmočníkov, študentov a absolventov (v súčasnosti odboru filológia, ktorý na Slovensku nahradil pôvodný názov študijného odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo).

Stručný prehľad skúmanej problematiky

Výskum motivácie študentov tlmočníctva by sme mohli rozdeliť do troch línií: motivácia ako prediktívny faktor schopností, dôvody pre štúdium tlmočníctva, úloha motivácie v pedagogike tlmočenia (Wu, 2016). Pri výskumnom overovaní potenciálnych faktorov podieľajúcich sa na úspešnosti/dobrych výkonoch študentov tlmočenia predstavuje motivácia jednu z premenných individuálnych rozdielov. Timarová – Salaets (2011) skúmali spolu s motiváciou aj štýly učenia a kognitívnu flexibilitu u študentov tlmočníctva. Zistili, že študenti, ktorí sa sami rozhodli pre štúdium tlmočenia, sú motivovanejší, teda viac sa orientujú na dosiahnutie úspechu, zároveň sú kognitívne flexibilnejší a menej ich negatívne ovplyvňuje stres. Shaw (2011) uskutočnila kauzálnu-komparatívnu štúdiu na vzorke študentov tlmočníctva zo štyroch univerzít (Česká republika, N = 11;

Rakúsko, N = 11; Belgicko, N = 15; Holandsko, N = 10), pričom vzorku ďalej diferencovala na začiatočníkov a pokročilých študentov konferenčného tlmočenia a tlmočenia posunkovej reči. Autorka skúmala vybrané kognitívne a motivačné aspekty. V kontexte motivačných aspektov zistila, že medzi študentmi konferenčného tlmočenia a študentmi tlmočenia posunkovej reči existujú významné rozdiely v oblastiach flow (intenzívne sústredenie sa) a internality (presvedčenie, že úspech je spôsobený vnútornými príčinami). Významné rozdiely identifikovala aj medzi začínajúcimi a pokročilými študentmi v oblastiach ochoty učiť sa a flow (Shaw 2011). Vplyv motivácie a anxiety na tlmočnický výkon študentov skúmala Hodáková 2021. Autorka dospela k zisteniu, že motivačná orientácia sa v jednotlivých skupinách výskumnej vzorky prejavovala rôznym spôsobom v množstve pretlmočených informácií, teda v kvalite a stabilite tlmočnického výkonu, v závislosti od tlmočnických kompetencií (tzv. „lepší“ vs. „horší“ tlmočníci). Hodáková (2021) sa domnieva, že správna intenzita a orientácia motivácie tlmočníka nie je jediným rozhodujúcim faktorom pre zabezpečenie vysokej kvality a stability tlmočnického výkonu. Dôležité sú aj dostatočné tlmočnické kompetencie (jazykové, translačné a kognitívne zručnosti). Ak nie je zabezpečená adekvátna kombinácia týchto premenných, môže byť vysoká úroveň motivácie tlmočníka dokonca kontraproduktívna (Hodáková 2021). Realizovaný výskum tak potvrdil potenciálnu súvislosť medzi kognitívnymi schopnosťami a osobnostnými charakteristikami, ktoré môžu výrazne ovplyvniť proces a výsledok tlmočenia. Korelácia medzi motiváciou a kvalitou konzekutívneho a simultánneho tlmočenia študentov bola predmetom empirickej štúdie, ktorú realizovali Melicherčíková – Dove (2021). Motiváciu pritom vymedzili ako preferenciu tlmočenia pred prekladaním. Výsledky naznačili, že medzi výkonmi motivovaných a nemotivovaných študentov existuje štatisticky významný rozdiel. Výkony motivovaných študentov boli lepšie než výkony študentov bez tlmočnickej motivácie, tak v konzekutívnom ako aj v simultánnom tlmočení.

Predchádzajúce štúdie sa zameriavali na študentov tlmočníctva. Motiváciu absolventov prekladateľstva a tlmočníctva skúmali v empirickej štúdii Horváth – Kálmán (2020). Zistenia autorov naznačujú, že najsilnejším motivačným aspektom je vnútorná motivácia. Korelačné a regresné analýzy potvrdili, že vnútorná

motivácia prispieva k motivovanému učeniu. Zároveň sa preukázal negatívny vplyv altruizmu v tomto kontexte. Zo stručného predchádzajúceho prehľadu je zrejmé, že výskum motivácie sa sústreďuje dominantne na študentov, marginálne na absolventov (prekladateľstva a) tlmočníctva. Nepodarilo sa nám nájsť štúdie, ktoré by explicitne skúmali motiváciu profesionálnych tlmočníkov. Za prínosné považujeme výskumy, ktoré by porovnávali študentov/absolventov a profesionálnych tlmočníkov a na základe dosiahnutých zistení by nielen obohatili stav poznania v odbore, ale mohli by taktiež poskytnúť relevantné odporúčania pre prípravu budúcich tlmočníkov.

Metodika

Dáta spracované v predloženej štúdii boli zozbierané v rámci realizácie projektu VEGA 1/0202/21 *Reflexia kognitívnych a osobnostných charakteristík v tlmočníckom výkone študentov PaT a profesionálov v reálnom a virtuálnom prostredí*. Naším cieľom bolo zistiť, aké podobnosti a rozdiely v motivácii k výkonu existujú medzi štyrmi skúmanými skupinami (študenti, absolventi, profesionálni tlmočníci s kratšou a dlhšou praxou).

Výskumný nástroj predstavoval Dotazník motivácie k výkonu – LMI (Schuler et al., 2011), ktorý sa využíva v personálnej praxi, vo výskume osobnosti a motivácie, v psychológii športu, i v iných oblastiach zameraných na psychologické aspekty motivácie. Pri administrácii a vyhodnotení dotazníka LMI sme spolupracovali s Mgr. Zuzanou Heinzovou, PhD. z Katedry psychológie PF UMB v Banskej Bystrici. Dotazník pre výskumné účely do online podoby spracovala Mgr. Veronika Kašáková. LMI pozostáva zo 170 položiek, ktoré sú priradené 17 dimenziám (vytrvalosť, dominancia, angažovanosť, dôvera v úspech, flexibilita, flow, nebojnosť, internalita, kompenzačné úsilie, hrdosť na výkon, ochota učiť sa, preferencia obtiažnosti, samostatnosť, sebakontrola, orientácia na status, súťaživosť, cieľavedomosť). To znamená, že jednu dimenziu tvorí 10 položiek, pričom minimum dosiahnutých bodov je 10 a maximum 70. Autori (Schuler et al., 2011) jednotlivé položky formulovali vo vzťahu k profesii, pričom tieto sa neobmedzujú na kontext povolania alebo na určité činnosti. V rámci odpovede majú

probandi k dispozícii sedem-stupňovú škálu (od vôbec nesúhlasím po úplne súhlasím). Uvedená škála umožňuje dostatočnú diferenciaciu hodnotenia. Doba vyplňania testu sa zvyčajne pohybuje v rozpätí 30 až 40 minút, pričom proband nie je časovo obmedzený. Výskum prebiehal anonymne, účastníci vyplňali online Dotazník motivácie k výkonu – LMI od konca novembra do konca decembra 2021. Pri vyhodnotení a interpretácii dotazníka LMI sme použili priemery hrubých skóre výskumných subjektov v jednotlivých dimenziách. Hodnoty sme taktiež konfrontovali so slovenským štandardizačným súborom (N = 1148).

Výskumná vzorka pozostávala zo 16 subjektov, tie sme ďalej diferencovali do štyroch skupín: študenti končiaceho ročníka magisterského štúdia filológie, pôvodne prekladateľstvo a tlmočníctvo (N = 5), čerství absolventi magisterského štúdia v tom istom odbore (N = 2), profesionálni tlmočníci s kratšou praxou (6 – 10 rokov, N = 5), profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou (20 – 25 rokov, N = 4). Výber výskumnej vzorky bol cielený, našou ambíciou bolo získať päť adekvátnych subjektov do každej skupiny. Oslovili sme študentov a absolventov, ktorí počas tlmočnických seminárov dosahovali výborné výsledky s prosbou participovať na výskume. Ďalší členovia riešiteľského kolektívu projektu VEGA 1/0202/21 (profesionálni tlmočníci, ktorí na výskume neparticipovali ako výskumné subjekty) oslovili profesionálov s minimálne päť- a desaťročnou praxou v odbore. Napriek vynaloženému úsiliu a aj pôvodnému prísľubu subjektov, sa nám nepodarilo zabezpečiť rovnakú veľkosť jednotlivých skupín. (Z čerstvých absolventov, ktorí ukončili štúdium v lete 2021, nám pôvodne účasť na výskume prisľúbilo sedem subjektov, nakoniec sa ho zúčastnili len dvaja.)

Výsledky

Priemery hrubých skóre (spolu so štandardnou odchýlkou) štyroch porovnávaných skupín pre jednotlivé dimenzie motivácie k výkonu uvádzame kvôli prehľadnosti v nasledujúcej tabuľke. Bližšie sa pozrieme, v ktorých dimenziách sú pre skupiny príznačné podobnosti a naopak, v ktorých dimenziách pozorujeme výraznejšie rozdiely.

Tabuľka: Medziskupinové porovnanie LMI

Dimenzia LMI	Študenti (N = 5)		Absolventi (N = 2)		Juniori (N = 5)		Seniori (N = 4)	
	prieme r	SD	prieme r	SD	prieme r	SD	prieme r	SD
Vytrvalosť	44,4	12,0 5	45,5	6,36	50	13,1 1	51,25	7,63
Dominancia	44,2	9,63	32	15,5 6	40,8	9,2	48,25	6,7
Angažovanosť	45	7,21	30,5	4,95	36,6	12,7 4	39,75	14,0 8
Dôvera v úspech	43	10,5 8	46	5,66	44	8	50,25	4,03
Flexibilita	50	11,8 3	51,5	2,12	42,4	11,8 4	51	7,7
Flow	54	6,82	51	7,07	48,6	10,0 4	48,25	3,77
Nebojácnosť	47,8	15,0 6	42,5	0,71	40,6	8,17	44,5	3,1
Internalita	53,8	6,38	57	11,3 1	57,2	2,77	59	5,6
Kompenzačné úsilie	54	6,12	55	9,9	56,8	10,5 2	51	7,12
Hrdosť na výkon	50,8	7,12	55	9,9	58	8,25	55,25	5,74
Ochota učiť sa	45,2	8,76	48	13,3 1	47,6	4,28	43,75	5,32
Preferencia obtiažnosti	43,4	16,5 6	37	1,41	32,2	8,64	46,25	7,93
Samostatnosť	45,2	14,5 3	42	16,9 7	42,6	11,2 4	47,25	4,
Sebakontrola	46	5,92	48,5	3,53	50,4	13	43	1,83
Orientácia na status	40,2	18,4 7	32,5	13,4 3	43,6	8,08	39,25	13,5 7
Súťaživosť	28,4	13,7 6	46	22,6 3	41	12,8 3	40,5	9,04
Cieľavedomosť	45,4	15,0 8	43	9,9	45,8	8,79	44	5,89

Legenda: Juniori – profesionálni tlmočníci s kratšou praxou, Seniori – profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou, SD – štandardná odchýlka

Prvou skúmanou dimenziou je **vytrvalosť**, ktorá označuje „výdrž a nasadenie síl pre zvládnutie profesijných úloh“ (Schuler et al., 2011, s. 20). Osoby, ktoré vykazujú vyššie hodnoty, pracujú na úlohách sústredene a po celý čas si zachovávajú dostatočnú úroveň energie. Pri realizácii dôležitých úloh si dokážu udržať pozornosť. Priemery hrubých skóre štyroch skupín naznačujú, že vytrvalosť je najvyššia medzi profesionálnymi tlmočníkmi s dlhšou praxou – viac ako 20 rokov praxe (priemer 51,25). Vzhľadom na najdlhšiu prax v odbore a najrozsiahlejšie skúsenosti vnímame tento výsledok ako očakávaný. Veľmi podobné skóre je príznačné aj pre skupinu profesionálnych tlmočníkov s kratšou praxou – do 10 rokov (priemer 50). Profesionáli (obidve skupiny) v porovnaní so študentmi a absolventmi sa tak javia ako vytrvalejší, odhodlanejší a sústredenejší. Celkovo sú všetky štyri skupiny „vytrvalejšie“ ako slovenský štandardizačný súbor (priemer 42,8).

Dominancia predstavuje sklony „prejavovať moc, ovplyvňovať druhých a viesť ich“ (Schuler et al. 2011, s. 20). Jednotlivci, ktorí v tejto dimenzii dosahujú vysoké hodnoty, sa chopia iniciatívy a preberajú vedúcu rolu v pracovnej skupine. Ako najdominantnejší sa javia profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou (priemer 48,25). Vnímame ich ako iniciatívnejších a ochotnejších preberať zodpovednosť. Pomerne dominantní v medziskupinovom porovnaní sa ukazujú aj študenti (priemer 44,2). Naopak, nízke priemerné skóre vykazujú absolventi (priemer 32), ktorých nevystihuje snaha o riadenie a kontrolovanie. Musíme pripomenúť, že k určitému skresleniu hodnôt v tejto skupine môže dochádzať najmä kvôli jej malej veľkosti. Dané hodnoty sú podpriemerné aj v porovnaní so slovenským štandardizačným súborom (priemer 44,87).

Tretia dimenzia, **angažovanosť**, popisuje ochotu jednotlivca podať výkon, vynaložiť námahu a odvieť prácu. Jednotlivci, ktorí dosahujú vysoké hodnoty v angažovanosti, pracujú veľa a ani po namáhavých úlohách nepotrebujú veľa času na odpočinok (Schuler et al. 2011, s. 20). V extrémnych prípadoch môžeme hovoriť o workoholikoch. Z tabuľky je zrejmé, že zo skúmaných skupín sa ako najangažovanejší javia študenti (priemer 45). Ukazujú sa ako ambicióznejší a ctižiadostivejší než ostatné skupiny. Môže to súvisieť so skutočnosťou, že ich štúdium sa chýli ku koncu, dostávajú ponuky na prax v odbore a zároveň už aktívne

uvažujú o možnostiach uplatnenia sa, poprípade aj popri štúdiu pracujú (v odbore). Angažovanosť u oboch skupín profesionálov je len mierne odlišná, pričom u profesionálov s dlhšou praxou dosahuje vyššie hodnoty. Z porovnania sa opäť vymyká skupina absolventov, ktorá sa svojím nízkym skóre javí ako menej aktívna (priemer 30,5). Ani v tomto prípade nedosahuje priemer slovenského štandardizačného súboru (38,73).

Dôvera v úspech označuje anticipáciu výsledkov konkrétneho správania. Osoby s vysokými hodnotami predpokladajú, že aj v prípade náročných úloh splnia svoj cieľ (Schuler et al. 2011, s. 21). Vidíme, že ako najviac sebavedomí, očakávajúci úspech, sa ukazujú profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou (priemer 50,25). Práve najdlhšia prax môže byť dôvodom ich plnej dôvery a istoty. Priemerné hodnoty zvyšných troch skupín sú relatívne porovnateľné, pričom najvyššie sú u absolventov (priemer 46). Hoci pri predchádzajúcich dimenziách nevykazovali výraznú mieru dominancie a angažovanosti, je zrejmé, že si dôverujú a očakávajú úspech v prípade vynaloženého úsilia. Pri tejto dimenzii sa približujú aj slovenskému štandardizačnému súboru (47,45).

Piata dimenzia, **flexibilita**, popisuje „spôsob, akým sa vyrovnávame s novými situáciami a úlohami“ (Schuler et al. 2011, s. 21). Vysoké hodnoty naznačujú otvorenosť, záujem a ochotu prispôbiť sa rôznym podmienkam v povolání. Flexibilita vyjadruje nielen ochotu ku zmene, ale aj potrebu zmeny. Je zaujímavé, že flexibilita je takmer totožná v troch skupinách, u študentov (priemer 50), absolventov (priemer 51,5) a profesionálov s dlhšou praxou (priemer 51). V prvých dvoch skupinách chápeme ochotu, vnímavosť a zvedavosť ako prirodzenú súčasť danej študijnej/profesijnej etapy. V skupine profesionálov s dlhšou praxou môžeme flexibilitu a prístupnosť vnímať ako dôsledok dlhoročných skúseností. Profesionálni tlmočníci sa musia prispôbovať zmenám na tlmočnickom trhu, ak na ňom chcú aktívne pôsobiť. Porovnanie so slovenským štandardizačným súborom (priemer 46,7) ilustruje, že naše skupiny opäť dosiahli vyššie hodnoty.

Flow vyjadruje „tendenciu venovať sa problémom veľmi intenzívne s vylúčením všetkých rušivých podnetov a s vysokým sústredením“ (Schuler et al. 2011, s. 21). Vysoké hodnoty charakterizujú jednotlivcov, ktorých práca dokáže tak pohltiť, že prestávajú vnímať dianie okolo seba. V stave „flow“ pritom prácu

zvyčajne prežívajú ako niečo pozitívne. Naznačená intenzívna sústredenosť a zaujatosť je najvyššia v skupine študentov (priemer 54), čo môže súvisieť aj s ich vyššou angažovanosťou. Miera zahĺbenia sa do vykonávanej úlohy je takmer identická v oboch skupinách profesionálov (48,6 vs. 48,25), pričom je mierne nižšia než u absolventov (priemer 51). Hodnoty všetkých skupín sú vyššie ako v slovenskom štandardizačnom súbore (priemer 46,99).

Siedma dimenzia, **nebojácnosť**, sa vzťahuje na predpokladaný výsledok činnosti z hľadiska potenciálneho neúspechu alebo zlyhania (Schuler et al. 2011, s. 21). Vysoké hodnoty sú príznačné pre jednotlivcov, ktorí nepociťujú strach zo zlyhania a negatívneho hodnotenia. Predstavy náročných situácií u nich nespôsobujú negatívne pocity. Dokážu znášať záťaž a sú emocionálne stabilní. Na verejnosti, pod časovým tlakom či v nových situáciách zvyčajne nie sú nervózni. Zo všetkých štyroch skupín dosiahli najlepšie hodnoty nebojácnosti študenti (priemer 47,8). Daný výsledok môže súvisieť so skutočnosťou, že študenti počas štúdia pravdepodobne častejšie zažívajú situácie spojené s explicitným hodnotením (priebežné hodnotenie, záverečné skúšanie) a dokážu sa lepšie vyrovnáť s potenciálnym neúspechom. Napríklad ich vedieme k pochopeniu, že konštruktívna kritická spätná väzba im má pomôcť napredovať a nie ich destabilizovať. Ako odhodlaní a stabilní sa javia aj profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou (priemer 44,5), čo odráža ich skúsenosti a schopnosti. Naopak profesionálni tlmočníci s kratšou praxou pri nebojácnosti dosiahli celkovo najnižšie skóre (priemer 40,6), čo naznačuje ich potenciálny strach z neúspechu alebo zlyhania. Ak sa pozrieme na slovenský štandardizačný súbor (priemer 37,85) zistíme, že naše skupiny ho prekonal.

Internalita súvisí so spôsobom interpretácie výsledkov činnosti (Schuler et al. 2011, s. 22). Vysoké hodnoty naznačujú, že jednotlivец pripisuje dosiahnuté výsledky, (ne)úspech sebe samému, vlastnému správaniu a snaženiu. Z doteraz analyzovaných dimenzií práve pri internalite pozorujeme vysoké priemerné skóre pri všetkých skupinách, to znamená, že sú presvedčení, že väčšina udalostí závisí od ich správania a nasadenia síl. Najviac sa s týmto vnímaním stotožnili profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou (priemer 59), ktorí analyzujú a zisťujú príčiny svojho správania v kontexte dosahovaných výkonov. Vysoké priemerné hodnoty dosiahli aj

absolventi (priemer 57) a profesionálni tlmočníci s kratšou praxou (priemer 57,2). V tlmočníckom povolání závisí celková úspešnosť do výraznej miery od prípravy a tréningu tlmočníka, a preto považujeme vysoké hodnoty v internalite za adekvátne. Pre porovnanie, slovenský štandardizačný súbor dosahuje v internalite v priemere 46,08.

Deviata dimenzia, **kompenzačné úsilie**, predstavuje osobnú námahu a vynaloženie síl, ktoré sú podmienené strachom zo zlyhania (Schuler et al. 2011, s. 22). Ide o konštruktívne zvládnutie strachu z neúspechu. Jednotlivci s vysokými hodnotami minimalizujú strach zo zlyhania intenzívnou prípravou. Podobne ako pri internalite, aj pri kompenzačnom úsilí pozorujeme vyššie priemery skupín. Najlepšie skóre dosiahli profesionálni tlmočníci s kratšou praxou (priemer 56,8), ktorí na základe odpovedí minimalizujú riziko a obavy zo zlyhania „prílišnou“ prípravou. Relatívne porovnateľné kompenzačné úsilie vyvíjajú aj študenti (priemer 54) a absolventi (priemer 55), ktorí sa usilujú o vyhýbanie sa chybám. Priemery týchto troch skupín výrazne prevyšujú priemer slovenského štandardizačného súboru (46,47).

Hrdosť na výkon predstavuje „pozitívny emočný stav ako dôsledok vlastného výkonu“ (Schuler et al., 2011, s. 22). Vysoké hodnoty indikujú, že jednotlivec je spokojný, ak podal maximálny výkon. Je ctižiadostivý a zvyšovanie vlastného výkonu vedie k uspokojeniu. Najvýraznejšia je ctižiadostivosť a potreba úspechu v skupine profesionálnych tlmočníkov s kratšou praxou (priemer 58). Mierne nižšia je v skupine profesionálnych tlmočníkov s dlhšou praxou (priemer 55,25) a v skupine absolventov (priemer 55). V tomto prípade je hrdosť na výkon vyššia v troch skupinách subjektov, ktoré majú zamestnanie. Z priemerov všetkých dimenzií slovenského štandardizačného súboru dosahuje najvyššiu hodnotu práve hrdosť na výkon a ako jediná dimenzia presahuje hodnotu 50, konkrétne jej zodpovedá hodnota 54,18. Pri tejto dimenzii nepozorujeme teda výrazné rozdiely medzi našimi (tromi) skupinami a štandardizačným súborom, avšak priemerné skóre študentov (50,8) sa javí ako podpriemerné.

Jedenásta dimenzia, **ochota učiť sa**, poukazuje na úsilie osvojovať si nové poznatky a rozširovať vedomosti (Schuler et al., 2011, s. 22). Vysoké hodnoty indikujú, že jednotlivec sa chce neustále vzdelávať a napredovať v odbore.

V porovnaní s predchádzajúcimi dimenziami sú pre túto príznačné minimálne rozdiely medzi jednotlivými skupinami, môžeme teda konštatovať, že všetky skupiny sú porovnateľne zvedavé, túžia po poznaní a chcú sa ďalej rozvíjať. Ak zohľadníme dosiahnuté priemery zistíme, že najvyššiu ochotu učiť sa dosiahli absolventi (priemer 48) a tesne za nimi profesionálni tlmočníci s kratšou praxou (priemer 47,6). Tieto priemery sú vyššie než slovenský štandardizačný súbor (43,27).

Preferencia obtiažnosti zodpovedá myslenej voľbe úrovne nárokov a rizík pri úlohe (Schuler et al., 2011, s. 22). Vysoké hodnoty znamenajú, že jednotlivci uprednostňujú náročné úlohy, pričom po ich úspešnom zvládnutí zvyšujú vlastnú úroveň nárokov. Pri medziskupinovom porovnaní sú profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou (priemer 46,25) tými, ktorí najviac skúšajú vlastné hranice, overujú svoje schopnosti. Pomerne ctižiadostivými a náročnými sa javia aj študenti (priemer 43,4). Nemožno jednoznačne zdôvodniť, prečo profesionálni tlmočníci s kratšou praxou vykazujú najnižšiu preferenciu obtiažnosti (priemer 32,2), ktorá nedosahuje ani úroveň slovenského štandardizačného súboru (priemer 40,48).

Trinásta dimenzia, **samostatnosť**, sa vzťahuje na „sklon k autonómnemu správaniu“ (Schuler et al., 2011, s. 23). Vysoké hodnoty poukazujú na samostatné rozhodovanie a určenie vlastného spôsobu práce. Najvyššiu samostatnosť a autonómnosť vykazujú profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou (priemer 47,25), čo môže súvisieť s rozsahom pracovných skúseností. Zároveň je potrebné dodať, že rozdiely medzi skupinami nie sú výrazné a približujú sa slovenskému štandardizačnému súboru (priemer 43,76).

Sebakontrola charakterizuje „spôsob organizácie a realizácie úloh“ (Schuler et al. 2011, s. 23). Jednotlivci, ktorí dosahujú vysoké hodnoty, sa dokážu ľahšie sústrediť na pracovné úlohy, neodkladajú ich na neskôr, je pre nich príznačná disciplinovaná a sústredená práca. Najviac organizovanú a disciplinovanú skupinu predstavujú profesionálni tlmočníci s kratšou praxou (priemer 50,4). Môže to súvisieť s tým, že na pomyselné čiare pracovných skúseností (praxe) sa nachádzajú približne uprostred medzi končiacimi študentami a čerstvými absolventami na jednej strane a profesionálnymi tlmočníkmi s dlhšou praxou na strane druhej. Výrazne prevyšujú hodnotu slovenského štandardizačného súboru (priemer 42,13).

Pätnästa dimenzia, **orientácia na status**, vyjadruje úsilie vynaložené na dosiahnutie významnej roly v sociálnom prostredí (Schuler et al. 2011, s. 23). Jednotlivci s vysokými hodnotami sa snažia o spoločenské uznanie za svoje výkony, chcú zastávať zodpovedné pozície a zabezpečiť si profesionálny postup. Pri porovnaní všetkých štyroch skupín je zrejmé, že profesionálni tlmočníci s kratšou praxou dosahujú najvyššie priemerné hodnoty v danej dimenzii (43,6), čo znamená, že ich aktivity smerujú najviac k profesijnému postupu. Uvedené zistenie možno interpretovať ako dôsledok niekoľkoročného pôsobenia v tlmočnickej profesii s možnosťou potenciálneho budúceho rastu. Orientácia na status je jedinou dimenziou, kde ani jedna skupina nedosahuje priemer slovenského štandardizačného súboru (47,38). Naša výskumná vzorka sa teda neusiluje o výrazné spoločenské uznanie, čo môže súvisieť aj s charakterom ich štúdia a povolania.

Súťaživosť chápeme ako „povzbudenie a motiváciu pre profesijný výkon“ (Schuler et al. 2011, s. 23). Vysoké hodnoty jednotlivca poukazujú na porovnávanie sa s inými a snahu byť lepší. Dosahovanie lepších výsledkov v porovnaní s konkurenciou takýchto jednotlivcov posilňuje. Ako najsúťaživejší sa v našom porovnaní javia absolventi (priemer 46). Môžeme to vnímať ako dôsledok ich nedávneho uplatnenia na pracovnom trhu a snahu zlepšovať sa, ktorá už nie je taká výrazná v skupinách profesionálov, ktorí na trhu pôsobia niekoľko rokov. Prekvapivo študenti dosiahli pri súťaživosti najnižšie skóre zo všetkých skupín (priemer 28,4), ktoré je zároveň ich najnižším skóre vo všetkých dimenziách. Tento výsledok naznačuje, že medzi študentmi pravdepodobne absentuje rivalita a na zlepšovanie výkonov nepotrebujú súťaživosť. V porovnaní so slovenským štandardizačným súborom (priemer 43,03) ide o najväčší rozdiel.

Posledná, sedemnásť, dimenzia predstavuje **cieľavedomosť** vo vzťahu k budúcnosti. Vysoké hodnoty sú príznačné pre jednotlivcov, ktorí majú dlhodobé plány, kladú si vysoké ciele a vedia, ako chcú napredovať. Práve pri cieľavedomosti pozorujeme celkovo najmenšie medziskupinové rozdiely vo všetkých dimenziách. To znamená, že všetky skupiny sú približne rovnako cieľavedomé, ambiciózne a usilujú sa o vyššie méty. Dané zistenie vnímame pozitívne najmä v kontexte profesionálnych tlmočníkov, ktorí na trhu pôsobia viac ako dve desiatky rokov

a stále sa chcú osobne rozvíjať. Cieľavedomosť celej našej vzorky (priemer 44,88) a slovenského štandardizačného súboru (priemer 44,37) je pritom porovnateľná.

Zhrnutie medziskupinového porovnania

Skúmané skupiny študentov, absolventov a profesionálnych tlmočníkov s rozdielnou dĺžkou praxe sú si veľmi podobné v dvoch dimenziách – ochota učiť sa a cieľavedomosť – medziskupinové rozdiely v týchto dimenziách sú najnižšie. Uvedené charakteristiky sú príznačné a potrebné pre študovaný odbor filológie (pôvodne prekladateľstvo a tlmočníctvo) a pre vykonávanú tlmočnicku profesiu.

Pri vzájomnej komparácii všetkých štyroch skupín v zvyšných 15 dimenziách pozorujeme určité rozdiely v počte najvyšších priemerných hodnôt (čísla v tabuľke podfarbené šedou). Vidíme, že profesionálni tlmočníci s dlhšou praxou dosiahli najvyššie priemery až v šiestich dimenziách – vytrvalosť, dominancia, dôvera v úspech, internalita, preferencia obtiažnosti a samostatnosť. V každej z týchto dimenzií dosiahli vyššie hodnoty ako slovenský štandardizačný súbor. Domnievame sa, že tieto výsledky súvisia s ich dlhodobým pôsobením v odbore. Čím majú dlhšiu prax v tlmočení, tým lepšie dokážu rozvíjať a kultivovať vybrané, respektíve potrebné schopnosti a zručnosti. Vnímame tu pozitívnu súvislosť medzi trvaním praxe a jednotlivými dimenziami.

Druhí v poradí, čo sa počtu dimenzií s najvyššími priemerami týka, boli profesionálni tlmočníci s kratšou praxou. Dosiahnutými hodnotami dominovali v štyroch dimenziách – kompenzačné úsilie, hrdosť na výkon, sebakontrola a orientácia na status. Okrem poslednej uvedenej dimenzie dosiahli vždy vyššie hodnoty než slovenský štandardizačný súbor. Podobne aj v tomto prípade sa domnievame, že zistenia zodpovedajú dĺžke praxe. Zjednodušene by sme mohli povedať, že daní tlmočníci už majú dostatočné skúsenosti v odbore, zároveň však stále pred nimi stoja nové možnosti a výzvy.

Študenti dosiahli maximá v troch dimenziách. Vynikali v angažovanosti, vo vysokom sústredení (flow) a nebojácnosti. Absolventi predstihli ostatné skupiny v dvoch dimenziách, vo flexibilita a súťaživosti, čo môže súvisieť s ich nedávnym vstupom na trh práce. Tieto dve skupiny sa líšili aj v počte nízko hodnotených

dimenzií. Kým u študentov to bola len dimenzia súťaživosti, odpovediam absolventov prislúchali dve dimenzie s nízkymi hodnotami – dominancia a orientácia na status. (Hoci absolventi dosiahli nízke priemerné skóre aj pri dimenzii angažovanosti, pri konverzii na staniny, ktoré zodpovedajú podpriemernému, priemernému a nadpriemernému skóre, ide o priemerné hodnoty.) Vysvetľujeme si to nedávnymi zmenami, prechodom z akademického prostredia do reality pracovného trhu.

Diskusia

Na rozdiel od výskumov v humanitných vedách vo všeobecnosti, sú pre výskumy zamerané na profesionálnych tlmočníkov a študentov filológie (pôvodne prekladateľstvo a tlmočníctvo) príznačné malé výskumné vzorky. Daný stav je podmienený viacerými faktormi. Na jednej strane je náročné získať reprezentatívne počty profesionálnych tlmočníkov pre výskumné účely. Dôvodom je najmä časová zaneprázdnenosť, nízka finančná odmena, či neochota participovať na akomkoľvek výskume. Na druhej strane máme síce k dispozícii väčšie skupiny študentov, tie je však potrebné diferencovať (filtrovať) pre výskum tlmočenia. Zvyčajne sú pre výskum, najmä konkrétnych tlmočnických zručností, vhodnejší študenti vyšších ročníkov. V tých sú počty často nižšie. Taktiež nie všetci študenti inklinujú k tlmočeniu, respektíve majú predpoklady pre kvalitný tlmočnický výkon. Väčšina študentov zvyčajne inklinuje k prekladaniu (pozri Djovčoš – Melicherčíková – Vilímek 2021; Melicherčíková 2016, 2017). Taktiež sa ukázalo, že je náročné získať čerstvých „motivovaných“ absolventov pre výskum. Vyššie uvedené skutočnosti vysvetľujú málopočetné výskumné vzorky profesionálnych tlmočníkov a študentov. Napriek určitým obmedzeniam, najmä veľkosti skupiny absolventov, vnímame našu vzorku ako relatívne postačujúcu na ilustráciu skúmaných aspektov. V prípade potreby by bolo možné zlúčiť skupinu študentov a absolventov, keďže z hľadiska štúdia je, zjednodušene povedané, medzi nimi rozdiel len jeden rok. Toto časové rozpätie zároveň môže ovplyvniť niektoré ich schopnosti a zručnosti.

Na ťažkosti spojené so získavaním väčších vzoriek študentov tlmočníctva a ich monitorovanie počas celého štúdia upozorňuje i Shaw (2011). Autorka si

uvedomuje aj zložitost' spolupráce s výskumníkmi z iných odborov (napríklad so psychológmi) pri realizácii interdisciplinárnych štúdií.

Dotazník motivácie k výkonu – LMI je síce časovo neobmedzený, ale vyplnenie 170 položiek môžeme vnímať ako časovo aj kognitívne náročnejšie v porovnaní s inými osobnostnými testami. Taktiež medzi jednotlivými dimenziami (konkrétne ich opisom a vysvetlením) môžeme identifikovať určité presahy, keďže tieto dimenzie možno priradiť k jednej z troch kategórií – sebaistota (nebojácnosť, flexibilita, samostatnosť, preferencia obtiažnosti, dôvera v úspech, dominancia), ctižiadosť (cieľavedomosť, ochota učiť sa, súťaživosť, kompenzačné úsilie, angažovanosť, hrdosť na výkon, orientácia na status, flow) a sebakontrola (internalita, vytrvalosť, sebakontrola) (AMI, 2017).

Pri interpretácii výsledkov sme naše skupiny porovnávali so slovenskou štandardizačnou vzorkou. Uvedená vzorka pozostávala zo stredoškôľakov, vysokoškôľakov, zamestnancov a podnikateľov. V prípade viac diferencovanej vzorky, respektíve bližších informácií o druhu štúdia a profesie, by sme mohli dosiahnuť relevantnejšie zistenia.

Záver

Štúdia sa pokúsila porovnať vybrané aspekty (dimenzie) motivácie k výkonu medzi štyrmi menej početnými skupinami, ktoré spája príslušnosť k študijnému respektíve profesijnému odboru, konkrétne k tlmočeniu. Zaujímalo nás, či medzi porovnávanými skupinami existujú podobnosti a rozdiely a v ktorých aspektoch sa najvýraznejšie prejavujú. Uvedenú problematiku sme skúmali použitím psychologického nástroja, dotazníka motivácie k výkonu – LMI. Hoci uvedený dotazník má uplatnenie v niekoľkých výskumných oblastiach, viaceré z jeho 17 dimenzií sú príznačné pre štúdium filológie (so zameraním na preklad a tlmočenie) alebo pre prácu profesionálneho tlmočníka.

Vyhodnotené dáta naznačili, že medzi štyrmi skupinami existujú určité podobnosti, ale aj rozdiely. Vzájomná komparácia naznačila, že všetky štyri skupiny sú si veľmi podobné v dvoch dimenziách (ochota učiť sa a cieľavedomosť). Uvedené charakteristiky sú príznačné a potrebné pre študovaný odbor a pre vykonávanú

tlmočnícku profesiu. Z hľadiska rozdielnosti sa celkovo najvyššie priemerné hodnoty najčastejšie vyskytovali v skupine profesionálnych tlmočníkov s dlhšou praxou (viac ako 20 rokov). Svojimi odpoveďami dominovali až v šiestich dimenziách (vytrvalosť, dominancia, dôvera v úspech, internalita, preferencia obtiažnosti a samostatnosť). Celkovú prevahu v štyroch dimenziách (kompenzačné úsilie, hrdosť na výkon, sebakontrola, orientácia na status) si pripísali profesionálni tlmočníci s kratšou praxou (viac ako 6 ale menej ako 10 rokov). Tri dimenzie s najvyššími priemerami sme identifikovali medzi študentmi (angažovanosť, flow a nebojácnosť). Absolventi vykázali dve dimenzie s najvyššími priemerami (flexibilita a súťaživosť). Tieto zistenia, hoci sa týkajú len malej výskumnej vzorky, naznačujú súvislosť medzi dĺžkou praxe a jednotlivými dimenziami motivácie k výkonu, čím dlhšia prax v odbore, tým vyššie priemerné hodnoty. Súvislosť vidíme aj medzi dĺžkou praxe a dimenziami s nízkymi hodnotami (oblasti, ktoré možno ďalej rozvíjať). U profesionálov sa nevyskytovala ani jedna, u absolventov sme identifikovali dve dimenzie (dominancia a orientácia na status) s nízkymi priemernými hodnotami. Ukazuje sa, že čím je prax kratšia, tým existuje viac oblastí (nielen) motivácie k výkonu, ktoré možno ďalej rozvíjať. Okrem praxe zohráva dôležitú úlohu aj osobnosť výskumných subjektov.

Štúdia ponúka pohľad len na jednu osobnostnú charakteristiku. V budúcnosti bude potrebné doplniť dáta k ďalším osobnostným a kognitívnym charakteristikám, aby sme získali ucelenejší profil porovnávaných skupín a identifikovali potenciálne styčné a diferenciačné body.

LITERATÚRA

- AMI – *Achievement Motivation Inventory. Sample Report*. Hogrefe, 2017. Dostupné online: <https://www.hogrefe.com/uk/shop/achievement-motivation-inventory.html>.
- BONTEMPO, K. – NAPIER, J.: *Evaluating emotional stability as a predictor of interpreter competence and aptitude for interpreting*. In: *Interpreting*, 13, 2011, 1, pp 85-105.
- DJOVČOŠ, M. – MELICHERČÍKOVÁ, M. – VILÍMEK, V.: *Učebnica tlmočenia: skúsenosti a dôkazy*. Banská Bystrica: Belianum, 2021, 199 s.
- DODDS, J.: *On the aptitude of aptitude testing*. In: *The Interpreters' Newsletter*, 3, 1990, pp. 17-22

- HODÁKOVÁ, S.: *Motivational Structure and the Interpreter's Personality*. In: Changing paradigms and approaches in interpreter training: perspectives from Central Europe. New York: Routledge, 2021, pp. 185-208.
- HORVÁTH I. – KÁLMÁN, C.: *Motivational disposition of translation and interpreting graduates*. In: The Interpreter and Translator Trainer, 15, 2020, 3, pp. 287-305.
- MACNAMARA, B. et al.: *Domain-general cognitive abilities and simultaneous interpreting skill*. In: Interpreting, 13, 2011, 1, pp. 121-142.
- MELICHERČÍKOVÁ, M.: *Kognitívne charakteristiky a tlmočnický výkon: "Súvisia spolu?"*. Banská Bystrica: Belianum, 2017, 186 s.
- MELICHERČÍKOVÁ, M.: *Obsahuje profil začínajúcich študentov OPT znaky hybridnosti?* In: Preklad a tlmočenie 12: hybridita a kreolizácia v preklade a translatológii. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 283-298.
- MELICHERČÍKOVÁ, M. – DOVE, E.: *Interpreter trainees' performance – motivation, quality and assessment (an empirical study)*. In: Changing paradigms and approaches in interpreter training: perspectives from Central Europe. New York: Routledge, 2021, pp. 209-228.
- Pašková, L.: *Výkonová motivácia*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2008, 93 s.
- ROSIERS, A. et al.: *A story of attitudes and aptitudes? Investigating individual difference variables within the context of interpreting*. In: Interpreting, 13, 2011, 1, pp. 53-69.
- SCHULER, H. et al.: *Dotazník motivácie k výkonu – LMI*. Praha: Hogrefe – Testcentrum, 2011, 104 s.
- SCHWEDA NICHOLSON, N.: *Personality characteristics of interpreter trainees: The Myers-Briggs Type Indicator (MBTI)*. In: The Interpreters' Newsletter, 13, 2005, pp. 109-142.
- SHAW, S.: *Cognitive and motivational contributors to aptitude: A study of spoken and signed language interpreting students*. In: Interpreting, 13, 2011, 1, pp. 70-84.
- SHAW, S. et al.: *Measurement of cognitive and personality traits in determining aptitude of spoken and signed language interpreting students*. In: Proceedings of the 16th National Convention of the Conference of Interpreter Trainers: Putting the Pieces Together: A Collaborative Approach to Educational Excellence. Conference of Interpreter Trainers. 2008, pp. 91-109.
- TIMAROVÁ, Š. – SALAETS, H.: *Learning styles, motivation and cognitive flexibility in interpreter training: self-selection and aptitude*. In: Interpreting, 13, 2011, 1, pp. 31-52.
- WU, Z.: *Towards understanding interpreter trainees' (de)motivation: An exploratory study*. In: Translation & Interpreting, 8, 2016, 2, pp. 13-25.

ACCESSIBLE SUMMARY

The paper attempts to compare performance motivation among four groups (professional interpreters with longer and shorter experience, interpreting trainees and graduates). The main objective was to identify similarities and differences between the groups compared by using a psychological instrument, the Achievement Motivation Inventory – LMI. The data indicated that there are some similarities but also differences between the four groups. The inter-group comparison indicated that all four groups are very similar in two scales (eagerness to learn and goal setting). In terms of differences, overall, the highest mean scores were most often found in the group of professional interpreters with longer

experience (more than 20 years). They dominated in six scales (persistence, dominance, confidence in success, internality, preference for difficult tasks, and independence). Professional interpreters with shorter experience (6 to 10 years) scored highest in four scales (compensatory effort, pride in productivity, self-control, and status orientation). The three scales with the highest means were identified among trainees (engagement, flow, and fearlessness). Graduates reported the two scales with the highest means (flexibility and competitiveness). These findings, although they only apply to a small research sample, suggest an association between the length of experience and performance motivation scales, the longer the experience in the field, the higher the mean values. In addition to experience, the personality of the research subjects also plays an important role.

Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu VEGA 1/0202/21: Reflexia kognitívnych a osobnostných charakteristík v tlmočníckom výkone študentov PaT a profesionálov v reálnom a virtuálnom prostredí.